

Міністерство освіти та науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ
ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ: СУЧАСНІ ВЕКТОРИ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

Одеса

2023

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку Вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 4 від 26 жовтня 2023 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Боєва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, викладач – відповідальний редактор.

Яремчук Н. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Олексенко В. П. – доктор філологічних наук, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету.

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : збірн. наук. статей. Одеса : Університет Ушинського, 2023. 203 с.

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

5. Костюк Г. Відійшов у безсмертя. *Багряний І. Публіцистика*. Київ, 1996. С. 829-837.

6. Михида Л. Іван Багряний: таємниці творчої лабораторії. Мала проза: монографія. Київ : Український пріоритет, 2014. 352 с.

*Єлизавета ПЕДЧЕНКО,
студентка 2 курсу
історико-філологічного факультету
Університету Ушинського*

МОВНА КАРТИНА СУЧАСНОСТІ У РОМАНІ «ЗЕЛЕНА МАРГАРИТА» С. ПИРКАЛО: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Роль читання для молоді складно переоцінити, воно допомагає молодій людині соціалізуватися, розвиватися в моральному, естетичному та емоційному плані. До молодіжної літератури відносять переважно оповідальні, драматичні та ліричні тексти, що виражають уявлення та відчуття молодих людей. Ці твори, як правило, зображують відмову центрального персонажа від загальноприйнятих стандартів суспільства, пошуку власного «Я» та невимушено-спонтанного життя. Роман, у даному аспекті, є найяскравішим жанром для вираження молодіжної проблематики, оскільки саме він надає величезну нагоду письменнику відтворити світ своїх думок, переживань, почуттів та пам'яті. Молодіжні романи вимагають неодмінного читацького досвіду та розуміння складних структур, таких як форма щоденника та листи, техніка монтажу та колажу або оповідальна синхронна техніка (розповідь на різних рівнях, зміна перспективи тощо).

Одним із таких є роман «Зелена Маргарита» С. Пиркало. «Зелена Маргарита» – яскрава молодіжна повість, яка кілька років тому стала справжнім бестселером і була одразу розібрана на цитати вдячними

читачами. *«Я збираюся розповідати про себе, і практично більше ні про кого. Ця історія – не гостросюжетний роман, а просто оповідь про пару–десять днів, проведених мною, – кілька звичайних днів...»* [4, с. 2] – так розпочинається найзахоплююча пригода у житті.

Зазначимо, що Світлана Пиркало досить вдало зуміла поєднати жаргон, сленг та, навіть, суржик у своєму оригінальному романі. Літературознавці частково відносять творчість письменниці до так званої «чикліт»–прози, оскільки у її творах присутній образ сучасної, емансипованої, цинічної, іронічної та активної жінки, яка сміливо йде до поставленої мети та досягає її [5, с. 290]. Роман «Зелена Маргарита» С. Пиркало виступає феноменом масової літератури, що здійснює легітимізацію маргіналізованого жіночого досвіду через приклад самоідентифікації ліричної героїні. Роман написано в річищі фемінного тексту, ознакою якого передусім є позиція жінки як його автора і виразника текстуальних значень. Вона формує нові моделі літературного дискурсу, які базуються на власне жіночому досвіді та переживанні, спираючись на жанр «жіночої автобіографії» як найрепрезентативніший для висловлення своїх міркувань, свідченням чого є насичення текстових масивів автобіографічними моментами, які зміщують наративну послідовність подій у бік особистої історії героїні [6, с. 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному літературознавстві активно ведуться пошуки форм виявлення у літературі свідомості персонажів далеких від загальноприйнятих стандартів суспільства та пошуку самовільного життя. У творах А. Любка, О. Забужко, Ю. Андруховича, І. Карпа широко розглянуто сучасну форму життя молоді. Одне з чільних місць посідає тут творча особистість Світлани Пиркало. Її творчість досліджено Л. Масенко, Т. Кислою, М. Рябчуком, С. Бузько, С. Філоненко, Я. Голобородько, Л. Виногородською, у розвідках яких окреслено характерні риси конструювання жіночого письма та особливості ідіолекту авторки.

Мета нашої статті – дослідити особливості лексичної парадигми з метою створення різностильової текстуалізації дійсності у романі «Зелена Маргарита» Світлани Пиркало.

Виклад основного матеріалу. Назва твору С. Пиркало є оригінальною, адже спочатку з'ясовується, що «Маргарита» назва коктейлю склад якого («текіла з гострим соусом, тільки зеленого кольору, ...з лимоном, густо замішана на кришеному льоду»), на думку Л. Виногородської, є алегорією структури твору, у кінці якого героїня з Марини перетворюється на Маргариту (це її справжнє ім'я, яке вона ненавидить і старанно приховує), водночас втрачаючи свій зеленуватий відтінок, що виступає символом несформовності, ефемерності [1]. Героїня роману – в міру цинічна, вразлива, лірична і самокритична. Але найголовніше – жива і сучасна: *«Я розумна і красива, як ворона в анекдоті, і шибздонута, як та ж ворона в тому ж таки анекдоті. До того ж єдина людина, яка може вам про мене розповісти щось не просто цікаве, а правдиве, – це я сама. Щоправда, не знаю, для чого вам все це...»* [4, с. 2]. Така суміш якостей і перетворилася на екзотичний коктейль з упізнаними компонентами, назва якому – «Зелена Маргарита».

Оскільки жанр роману С. Пиркало «Зелена Маргарита» визначається авторкою як молодіжний, тому, зрозуміло, комп'ютерний сленг фіксуємо упродовж усього роману. Напр.: *«Моє начальство десь поїхало у закордонне відрядження, тому я спокійно збираюся займатися на робочому місці Інтернетом і пресою»; «Тому я зайшла в Інтернет, і наступні дві години померли у безцільному обміні беззмістовними повідомленнями: зараз розпал робочого дня, і в «онлайні» лише нероби» / онлайн – теперішній час; «Я відкрила новий файл на комп'ютері і почала»* [4, с. 6, 7].

Що стосується мови твору, то вона поєднує в собі художній, розмовний та публіцистичний стилі із вкрапленнями російської та англійської мов, сленгу, вульгаризмів та суржику. Сама письменниця стверджує, що її стиль –

це писати так, як вона сама говорить, як би вона спілкувалась з кожною людиною.

Також спостерігаємо активне використання ненормативної лексики для відтворення контрасту, еkleктичного поєднання та іронічного протиставлення різних стильових рівнів, «високого» і «низького».

Особливістю мовного дискурсу С. Пиркало є схильність до мовної гри. Смыслове обігрування слова, смакування його багатоманітністю як найкраще авторка вирішує за рахунок можливостей експресивно емоційної лексики: *«Раптом я зрозуміла, що вже зовсім не серджусь на замовника і навіть його жалю. Він не винен, що тупий. Він позбавлений можливості оцінити мою тонку журналістську майстерність»*[4, с. 30].

Застосовує письменниця й такий авторський засіб, як передання експресивного мовлення через повну відсутність розділових знаків у тексті зі сленговими елементами: *«Носки хебе одна гривня»; «Носки втепльовані дві з половиною гривні єсть платки носові колготи без резинок хороші»* [4, с. 66]. Для виразності автор нанизує в одному ряді багато образів-нашарувань із різних стилів (високого і низького): *«Редакція вже і демократичний пивбар, і наркоманський притон, і художня майстерня, і репетиційна база, і Ноїв ковчег, де всякі тварі поштучно, і підарський клуб, і що завгодно»* [4, с. 31].

Загалом авторка репрезентує три найбільш поширені сьогодні в українському суспільстві різновиди мовлення. Перший (властивий для героїні, від якої ведеться розповідь) – наблизений до нормативного, тобто такого, який застосовується сучасними мовцями. Щоправда, він часто рясніє сленговими конструкціями, але, вочевидь, на думку авторки, вони відповідають вимогам естетичної міри, стилістичної доцільності: *«цвітіння на пиці різнобарвних плям видно за версту», «рекламний ринок навернувся», «із чуваками пошаритися»* тощо. Проаналізувавши наявні в романі Світлани Пиркало сленгізми, ми можемо поділити їх на такі лексико-семантичні групи:

- слова на позначення грошових одиниць: *бабло, бакси, капуста*;
- слова на позначення частини тіла: *баньки, патли, чайник*;
- слова на позначення особи: *бойфренд, голубі, гомік, кадр, козел, корова, лох, мєнт, мимра, пацан, тьолка, фраєр, хахаль, чувак*;
- слова, семантика яких пов'язана з алкоголем: *бодун, бухарик, бухати, дрінк, нажертися, розкумаритись, синій*;
- слова, семантика яких пов'язана із наркотиками: *децил, дурь, колотися, косячина, кумар, ломка, наркота, план, трава, ширка*;
- слова на позначення місця: *бомжатня, гадюшник, забігайлівка*;
- лексика, що стосується розваг: *бенд, виходити аут, вікенд, гоцання, знімати, паті, переспати, пошаритись, тусуватися, халява*;
- слова на позначення ознак: *зажраність, кльовий, кончений, крейзі, круто, кул, впадло, не колише, прикольний, шизовий*;
- слова, що вказують на людські емоції: *каєц, ошизіти, по барабану*;
- слова, які називають дію: *вшитися, задовбати, заржати, затюкати, припахати, спекатись, тріпатися, фігньою страдать*;
- лексика, пов'язана з прийомом їжі: *зварганити, ланч наминати*.

Ця лексика належать до молодіжного сленгу. Молодь є специфічною лінгвокультурною спільнотою в межах соціуму. Телебачення, як і інтернет, впливає на засвоєння сленгової, нестандартної, лексики молодими мовцями [3, с. 8].

Другий – тип змішаної мови, що побутує в реальному житті під назвою «суржик». Цілком очевидно, що авторка вводить вкраплення цієї мовної паталогії з метою підкреслення її окремішності, неорганічності у питомій мовній тканині тексту. Суржик фіксуємо вже у самих назвах розділів: *День 1 КОФЕ ТОЖЕ ЧИМСЬ ПРИРОДА*; *День 12 ЖИЗНЬ – ФІГНЯ*. «Час від часу

він вистежує, коли я виходжу з метро і йду в напрямку роботи, підходить до мене, вітається і дарує букетик, як то кажуть, «полевих цветів» тіпа «головне – не букет, головне – увага» [4, с. 7].

Третій різновид – «українська» російська мова, деформована в бік спрощення й примітивізації: *«Я вас ОЧЕНЬ прошу, ми всьо вам покажем, покажем ресторан, ведь вы почти нічого не видели и не кушали, как же вы будете пісать? Мороженоє–фрі – это шарик мороженого опускається на секунду во фрітюр. Прієзжайте прямо сейчас, вы посмотрите, ми зделаем для вас всьо, шо ви захотіте...» [4, с. 27].*

На сторінках роману розміщені уривки зі статей та оголошень. Більшість таких оголошень написані російською мовою: *«Молодая девушка, 23–157–47, симпатичная, добрая, без вредных привычек, продаст оптом две тонны цемента», «ошейники электрошоковые, светящиеся, радиоуправляемые – обеспечат послушание Вашей собаки с полуслова. Продажа и прокат», «предлагаю: зеленое волшебство, йоговские чайные сборы, гербалайф со скидкой, а также детское безалкогольное шампанское от производителя» [4, с. 10, 39].* Вважаємо, що у такому випадку письменниця використала російську мову задля того, щоб відтворити ситуацію в українській пресі, яка донедавна здебільшого була російськомовною.

Зауважимо, що у постмодерністських творах суржик не завжди є ознакою низького культурного рівня чи недостатньої освіченості персонажів. Так, у романі «Зелена Маргарита» герої, які прекрасно володіють українською мовою, у комфортній для них ситуації спілкуються суржиком: *«Слушайте мене, щас я вам розкажу про інформацію. Значить, їду додому велектричці, а там дед продає газету «Комуніст». І так до мене: оце настояща газета Комуністичної партії, і давай там якісь вірші розказувать. А біля мене ще один дед, іполіз у карман...» [4, с. 14].*

Хочемо наголосити на безсумнівному позитивному моменті, якого вдалося, на нашу думку, досягти Світлані Пиркало: вона провела чітку межу (й ілюстративно зуміла її показати) між сленгом як ненормативним, своєрідним, але «нормальним» мовним явищем та суржилом як мовним покручем, що в умовах сучасного українського суспільства залишився стійкою й ефективною структурною «низовою» культури, масового мовлення. Головна героїня також критикує одного з колег, вихідця із західної України, який переїхавши до Києва, почав розмовляти російською: *«Зеник – найгірший зразок махрового западенця, яким собі його уявляє пролетаріатна Сході, з вусами, в не надто охайних штанях і в дешевих черевиках. У Києві він живе вже давно і майже з усіма тут говорить російською..»* [4, с. 41].

Висновки. У творі Світлани Пиркало «Зелена Маргарита» фіксуємо такий собі мікс мов. Переважає у романі українська мова, але інколи письменниця майже цілі розділи пише російською. Твір також насичений суржиковими елементами, але як вже було зазначено вище, це не свідчить про неосвіченість мовців, адже герої роману вміють розмовляти й українською, але в комфортних для них ситуаціях воліють послуговуватись суржилом. Таким чином, Світлана Пиркало у своєму творі використовує різноманітні стилістичні засоби з метою відтворити київську мовну дійсність, а також іронізує над героями, які намагаються говорити російською попри те, що вдома розмовляють суржилом. Отже, роман «Зелена Маргарита» – це іронічний молодіжний роман, в якому яскраво відбито мовну ситуацію сучасного українського суспільства.

Література

1. Виногородська Л. Екстравагантний коктейль з українським присмаком. Повість Світлани Пиркало «Зелена Маргарита» – спроба прочитання. *Виднокола: Internet видання Київського інституту гендерних досліджень.* URL: <http://www.vidnokola.kiev.ua/> (дата звернення: 01.05.2023)

2. Голобородько Я. Нобелівські лауреати & романні ейдоси Світлани Пиркало. *Слово і час*. 2016. № 5. С. 69 – 76.
3. Лінгвоукраїністика XXI століття : традиції та новаторство : зб. наук. праць / [відп. ред. Л. М. Коваль]. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. Вип. 2. 88 с.
4. Пиркало С. «Зелена Маргарита». URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pyrkalo_Svitlana/Zelena_Marharyta.pdf?PHPSESSID=0ht7ok4c6nrgv043kom80a6931 (дата звернення: 01.05.2023)
5. Рябченко М. М. Елементи «чикліт» прози в сучасній українській літературі (на матеріалі творів Наталки Сняданко, Світлани Пиркало). *Матэрыялы X Міжнароднай навуковай канферэнцыі*. Мінськ, 2011. С. 290 –296 (Білорусь).
6. Кисла Т. М. Жанрова семантика фемінних романів у художній системі українського постмодернізму : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.01.01. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008. 19 с.

Юлія ПРУЩАК,
магістрантка I р.н.
історико-філологічного факультету
Університету Ушинського

ОБРАЗНО-СИМВОЛІЧНА АКСІОЛОГІЯ ЛІРИКИ Б.-І. АНТОНІЧА: МІФОПОЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Значна кількість сучасних наукових праць свідчить про актуальність міфопоетичного методу дослідження в сучасному літературознавстві. За оцінкою науковців, він розширює можливості літературної критики по-новому інтерпретувати твори художньої літератури. Використання міфопоетики як інструментарію